שֶׁאֵין הָאַחִין נִכְנָסִין לְנַחֲלָה עַל פִּיהָ, כלומר, שהרי אף שתיקנו חכמים להאמינה על מות בעלה להתירה להנשא, מכל מקום אינה נאמנת שמת לענין שירדו אחיו לירש את נכסיו. וכשם שאינה נאמנת לענין ירושה אף לכתובה לא תהא נאמנת, שרק לענין היתר נישואין הקילו חכמים להאמינה משום חשש עיגון, אבל לענין גביית כתובה הרי זה ככל דין ממון שצריך שני עדים. הוסיפו וְאָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי, אף לדבריכם שאין אומרים קל וחומר להאמינה לענין כתובה, מכל מקום תוכל לגבות את הכתובה מטעם אחר, וְהָלֹא מַפֶּרֶשׁ בְּתוֹרָה נִלְמוֹד שיש לה לגבות כתובתה, שֶׁהרי הוּא כּוֹתֵב לָהּ בכתובה שֶׁאִם תִּנָּשְׂאִי לְאַחֵר תִּטְלִי מַה שֶּׁכָּתוּב לִיכִי [–לך], נמצא שהבעל התחייב בשטר הכתובה שמיד שתנשא לאחר בהיתר תגבה כתובתה, ואם כן כשהותרה להנשא על פי עדותה שאמרה מת בעלי, אף תגבה כתובתה. וְשׁוב חָזְרוּ בֵּית הִלֵּל לְהוֹרוֹת כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי שגובה כתובתה על פי עדות עצמה.

גמרא

שנינו במשנה, אין האשה נאמנת שמת בעלה לענין שירשו אחי הבעל את נכסיו. הגמרא מביאה אופן שבו מניחים לאחי הבעל לרדת לנכסיו על פי עדותה: אָמַר רַב חִסְדָּא, נְתַיְּבְמָה ליבם [–אותו יבם] נִכְנָס לַנַּחֲלָה – לרשת בנכסי אחיו המת עַל פִּיהָ. שהרי מצינו שֶׁהֵם דָּרְשׁוּ מִדְּרַשׁ כְּתוּבָּה – התנאים במשנתנו דרשו את לשון הכתובה, שמלשונה מוכח שחיוב הכתובה תלוי בהיתר הנישואין, ולכך זיכוה בכתובתה כשהותרה להנשא על פי עצמה, וכי אָנוּ לֹא נָדְרוֹשׁ מִדְּרַשׁ תּוֹרָה – את לשון התורה עצמה, שבפרשת יבום ״קוֹם עַל שֵׁם אָחִיו׳ אָמַר רַחֲמָנָא – אמרה תורה (דברים כה ו), ומלשון הפסוק מבואר שהטעם שיבם יורש את נכסי המת מפני שקם תחתיו, ולכך גם כשנתייבמה על פי עצמה, כיון שֶׁהֲרֵי קָם היבם תחת אחיו, אף יורד בכך לנחלת אחיו המת.

שנינו במשנה, אשה שהעידה שמת בעלה נאמנת אף לגבות כתובתה. מבארת הגמרא באיזה אופן מדובר: אָמַר רַב נַחְמָן, אם בָּאת האשה לְבֵית דִּין וְאָמְרָה ׳מֵת בַּעֲלִי, הַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא׳, מַתִּירִין אוֹתָהּ לְהִנָּשֵׂא וְנוֹתְנִין לָהּ כְּתוּבָּתָהּ כמבואר במשנתנו, אך אם אמרה ׳מת בעלי, תְּנוּ לִי כְּתוּבָּתִי׳, אַף לְהִנָּשֵׂא אֵין מַתִּירִין אוֹתָהּ. מַאי טַעֲמָא אינה נאמנת, משום שבכך שאמרה ׳תנו לי כתובתי׳ גילתה דעתה דַּאֲדַעְתָּא דִּכְתוּבָּה אֲתַאי – שעיקר עדותה בבית דין הוא לצורך גביית הכתובה, וכדי להוציא ממון צריך שני עדים, ולא הקילו בזה חכמים שעד אחד יהא נאמן. ורק במקום שבאה כדי שיתירוה להנשא נאמנת לכך, וממילא אף גובה כתובתה.

מסתפקת הגמרא בענין זה: אִיבָּעְיָא לְהוּ, אם באה אשה לבית דין ואמרה ׳מת בעלי הַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא וּתְנוּ לִי כְּתוּבָּתִי׳ מַהוּ הדין, האם בָּיְינַן דְּאָמְרָה כְּתוּבָּתָהּ – כיון שביקשה גם לגבות כתובה, הדברים מוכיחים דַּאֲדַעְתָּא דִּכְתוּבָּה אֲתַאי – שעיקר ביאתה לבית דין היה לצורך גביית כתובה, ואם כן אינה נאמנת אף לענין היתר הנישואין. אוֹ דִלְמָא [–שמא] מה שהזכירה בתביעתה את ענין הכתובה אין זה מגרע, משום שכָּל מִילֵּי דְּאִינִישׁ אָמַר לְהוּ לְאִינִישׁ אָמַר לְהוּ לְבֵי דִּינָא – שכשאדם בא לבית דין, הוא אומר את כל מה שיכול לתבוע באותו ענין. ואם כן יש לנו לומר שעיקר כוונתה בשביל היתר נישואין, ואגב זה הזכירה את כתובתה, ולפיכך מותרת היא להנשא על פי עדותה, וממילא תגבה גם כתובה משום מדרש כתובה. ספק שני: [וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר שאכן לגבי ספק הקודם אומרים שכָּל מִילֵּי דְּאִינִישׁ אָמַר לְהוּ לְבֵי דִּינָא ולפיכך מה שהזכירה את כתובתה לבסוף אין זה מגרע מתביעתה, ונאמנת, עדיין יש להסתפק] אם אמרה האשה ׳מת בעלי ואם כן תְּנוּ לִי כְּתוּבָּתִי וְהַתִּירוּנִי לְהִנָּשֵׂא׳ והיינו שהקדימה את ענין הכתובה להיתר נישואין, מַהוּ הדין, האם הָבָא [–כאן] וַדַּאי אַדַּעְתָּא דִּכְתוּבָּה אֲתַאי – עיקר ביאתה לבית דין היה לצורך גביית כתובה, ולכך הקדימה את תביעת הכתובה, ואינה נאמנת. אוֹ דִלְמָא [–שמא] עיקר כוונתה שיתירוה להנשא, ולכך הזכירה נישואין בדבריה, והטעם שתבעה בתחילה את כתובתה, הוֹאִיל דְּלֹא יָדְעָה בְּמַאי מְשָׁתַּדְּרִיָא – משום שלא ידעה במה היא ניתרת להנשא, וסבורה שניתרת על ידי שתובעת את הכתובה. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

משנה

במשנה לקמן (קכב.) יתבאר שלהעיד לאשה שמת בעלה האמינו חכמים לכל אדם, ואף לנשים ולפסולי עדות. משנתנו מביאה שיש נשים שחשודות לקלקל אותה, ולכך אינם נאמנות להעיד לה שמת בעלה: הַכֹּל נֶאֱמָנִין לְהָעִידָהּ – להעיד לאשה שמת בעלה, אפילו אשה או עבד או שפחה או עד מפי עד, חוץ מֵחָמוֹתָהּ, וּבַת חֲמוֹתָהּ, וְצָרָתָהּ [–אשתו השניה של בעלה], וְיִבְמָתָהּ [–אשת אחי בעלה], וּבַת בַּעֲלָהּ מאשה אחרת, שכולן חזקתן ששונאות אותה וחשודות לקלקלה בעדותן.

מבארת המשנה: מַה בֵּין גֵּט לְמִיתָה – מה ההבדל בין אם חמש נשים אלו מעידות על בשרות גט שנשלח ממדינת הים שנאמנות, לאם מעידות על מיתת הבעל שאינם נאמנות. כלומר, מדוע הן נאמנות לענין גט ואין חוששים שבאות לקלקלה והגט מזויף. משום שֶׁבְּגֵט הַכָּתָב מוֹכִיחַ שעדותן אמת, מה שאין כן לענין מיתת הבעל אין לנו הוכחה אלא על פיהן, ונשים אלו שחשודות לקלקל אינן נאמנות.

גמרא

שנינו במשנה, ׳בת חמותה׳ אינה נאמנת להעיד לה שמת בעלה, שחוששין שרוצה לקלקלה משום האיבה שיש לה כלפיה. מסתפקת הגמרא בענין ׳בת חמיה׳: אִיבָּעְיָא לְהוּ, בַּת חָמִיהָ שאינה בת חמותה, מַהוּ, האם נאמנת להעיד לה על מות בעלה. שכן יש להסתפק אם טַעֲמָא דְּבַת חֲמוֹתָהּ אינה נאמנת מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אֵימָא דְּכָנְיָא לָהּ – משום שיש לה אם [חמותה של זו] ששונאת אותה, ולכן הִיא נַמֵּי סָנְיָא לָהּ – גם היא שונאת אותה. וְאילו הָכָא – כאן לענין בת חמיה לֵיכָּא אֵימָא דְּכָנְיָא לָהּ שהרי אמה של זו אינה חמותה, ואם כן אין לה סיבה לשנוא אותה ותהא נאמנת. אוֹ דִלְמָא [–שמא], טַעֲמָא דְּבַת חֲמוֹתָהּ אינה נאמנת, משום דְּאָמְרָה בת חמותה, קָאָכְלָה לְנִירְקָנָא דְּאִימָּא – אשה זו שהיא אשת אחי עתידה לאכול את כל היגיעה של אמי, כלומר, כל מה שהכניסה אמי לאבי מבית אביה יירש בעלה של זו והיא תקבל הכל, ואני אדחה מהירושה, ולפי זה הָכָא נַמֵּי בת חמיה יש לה שנאה כלפיה, משום דְּקָאָמְרָה אָכְלָה לְנִירְקָנָא דִּבֵי נְשַׁאי – שאומרת בלבה אשה זו תאכל את יגיע בית אבי על ידי שיירש בעלה את אבי, ומחמת זה שונאתה ויש לנו לחשוש שתעיד לה בשקר כדי לקלקלה, ואין להאמינה בעדותה.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתנו, הַכֹּל נֶאֱמָנִין לְהָעִידָהּ חוץ מֵחָמֵשׁ נָשִׁים. וְאִם אִיתָא – ואם נאמר שאף בת חמיה אינה נאמנת, הרי שֵׁשׁ הָווֹ – ישנן שש נשים שאינן נאמנות, ומזה ששנינו רק חמש מוכח שבת חמיה נאמנת.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא טַעֲמָא – שמא הטעם דְּבַת חֲמוֹתָהּ שונאת אותה אינו משום שנאת אמה, אלא משום דְּאָמְרָה קָאָכְלָה לְנִירְקָנָא דִּבֵי נְשַׁאי, ומטעם זה לֹא שָׁנָא בַּת חֲמוֹתָהּ וְלֹא שָׁנָא בַּת חָמִיהָ – אין הבדל בין בת חמותה לבת חמיה, ששתיהן שונאות אותה על כך שעתידה לאכול את עמל הוריהם, ואם כן בת חמיו כלולה בבת חמותו, ולא היה צורך לשנותה בפני עצמה.

שנינו במשנתנו, הכל נאמנים להעידה חוץ מחמש נשים שאינן נאמנות. מקשה הגמרא: (והאנן תנן) [וְהָא תַּנְיָא] בברייתא, הכל נאמנין להעידה חוץ מִשֶּׁבַע נָשִׁים שאינן נאמנות.

מתרצת הגמרא: הברייתא הַהִיא שכתוב בה ׳שבע נשים׳, שיטת רַבִּי יְהוּדָה הִיא. (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף למנין הנשים שאינן נאמנות להעיד לאשה על מות בעלה, אַף אֵשֶׁת אָב – אשת אביה של העגונה וְהַכַּלָּה – אשת בנה, שאף הן שונאות

המשך בעמוד סט

אותה ויש לחוש שמשקרות. אָמְרוּ לוֹ: חכמים, אין צריך להוסיפן, שכן אֵשֶׁת אָב חֲרֵי הִיא בְּכָלַל בַּת הַבַּעַל, שכשם שבת הבעל אינה מעידה לאשת אביה, כמו כן אשת האב אינה מעידה לה. וכן כַּלָּה חֲרֵי בְּכָלַל חֲמוֹתָהּ, שכשם שחמות אינה מעידה לכלה, כמו כן הכלה אינה מעידה לחמותה ששניהן שונאות זו את זו, ולכן לא הוצרכה המשנה למנותן בפני עצמן. וְרַבִּי יְהוּדָה ישיב לך, צריך לשנות אף כלה ואשת אב, שכן כלה אינה בכלל חמותה, דִּכְשֶׁלָּמָא חֲמוֹתָהּ סָנְיָא לָהּ לְכַלָּה, משום דְּאָמְרָה קָאֲכָלָה לְגִירְסָנִי – היא אוכלת את כל עמלי, אֶלָּא כַּלָּה מַאי טַעֲמָא סָנְיָא לַחֲמוֹתָהּ, הרי אין לה סיבה לשנוא את חמותה שהרי היא אינה עומדת לירש אותה. וכמו כן אשת אב אינה בכלל בת הבעל, שכן כְּשֶׁלָּמָא בַּת הַבַּעַל יש לנו לומר דְּסָנְיָא לְאֵשֶׁת הָאָב, משום דְּאָמְרָה קָאֲכָלָה לְגִירְסָנִי דְּאַם – אשה זו היינו אשת אבי אוכלת את יגיע אמי אותם נכסים שהכניסה מבית אביה לבית בעלה, אֶלָּא אֵשֶׁת הָאָב, מַאי טַעֲמָא סָנְיָא לְבַת הַבַּעַל, הרי בת הבעל אינה אוכלת את יגיעה ואין לה טעם לשנוא אותה. וכיון שאין ללמוד מדין הנשים האחרות את דין הכלה ואשת האב, לכן הוצרך רבי יהודה להוסיפן בפירוש.

שואלת הגמרא: אם אכן כדבריך שאין לכלה סיבה לשנוא את חמותה, ואין לאשת האב סיבה לשנוא את בת הבעל, אֶלָּא מַאי מוֹסִיף תְּרֵתֵי – מדוע אכן הוסיף אותן רבי יהודה ברשימת הנשים שאינן נאמנות. מיישבת הגמרא: אֶלָּא סבר רבי יהודה, כַּלָּה מַאי טַעֲמָא סָנְיָא לַחֲמוֹתָהּ – מהו הטעם שכלה שונאת את חמותה, משום דְּמַגְּלָה החמות לִבְנָהּ [בעלה של הכלה] כָּל דְּעָבְדָה – את כל מה שהיא עושה. וְאֵשֶׁת אָב נַמִּי – גם כן מאותו הטעם סָנְיָא לְבַת הַבַּעַל משום דְּמַגְּלָה הבת לְאָבִיהָ כָּל דְּעָבְדָה אשתו וגורמת קטטה ביניהם. נמצא שהכלה ואשת האב שנאתם שונה משנאת החמות ובת הבעל, ולכן הוצרך רבי יהודה להוסיפן בפני עצמן.

מבארת הגמרא את שיטת חכמים: וְרַבָּנָן סברו ששנאת אשת האב לבת הבעל והכלה לחמות נובעת משנאתן אליהן, שנאמר (משלי כז יט) 'כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם', והיינו שכשם שהאדם הצופה במים רואה פנים כפניו, שאם פניו שוחקות הרי הוא רואה במים פנים שוחקות ואם פניו עצובות הרי הוא רואה במים פנים עצובות, כן לבבות בני האדם, שאם האדם אוהב בלבו את חבירו, גם חבירו אוהבו, ואם הוא שונאו גם חבירו שונא אותו. ומעתה, כיון ששנינו במשנה שחמותה אינה נאמנת משום ששונאת את כלתה, ממילא גם הכלה שונאת את חמותה מחמת שחמותה שונאתה. וכן מאחר שבת בעלה אינה נאמנת משום ששונאת את אשת אביה, ממילא גם אשת האב שונאת את בת בעלה מחמת שהיא שונאת אותה. וכיון שמאותו טעם שונאות זו את זו, לא הוצרכו להשמיע אותן בפני עצמן שאינן נאמנות.

תשובת רבי יהודה: וְרַבִּי יְהוּדָה ישיב, הַהִיא בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב – הפסוק ההוא אמור במשלי לגבי היחס בין התורה ולומדיה, והיינו שכשם שמים מראים את דמות האדם, כן לב האדם מחכים מעצמו על ידי יגיעתו בתורה. אבל ביחס של בני אדם אחד לחבירו, יתכן שאחד שונא את חבירו וחבירו אינו שונא אותו. ולכן גם אחר ששנינו שהחמות שונאת את כלתה עדיין לא נלמד מזה שהכלה שונאת את חמותה, והוצרכו להשמיענו שאף כלתה אינה נאמנת.

שנינו במשנה, 'חמותה' אינה נאמנת להעיד לה שמת בעלה, שחוששין שרוצה לקלקלה משום האיבה שיש לה כלפיה. הגמרא מביאה ספק בענין זה: אָמַר רַב אַחָא בַּר עַוְיָא, בְּעוֹ בְּמַעְרָבָא – שאלו בארץ ישראל, חֲמוֹתָהּ הַבָּאָה לְאַחַר מִיבָּן – אשה שעתה אינה חמותה אלא שבעתיד יתכן שתהא חמותה, כגון אם אחי בעלה שאינה אם בעלה, ואם ימות בעלה בלא בנים תיפול לפני אחי בעלה ליבום ותהיה זו חמותה, מַהוּ הדין, האם נאמנת להעיד עליה שמת בעלה שתהא זקוקה היא להתייבם לבנה, או לחלוץ ולהנשא לאחר. שכן באופן זה יש להסתפק מִי מַסְקָה אַדַּעְתָּהּ דְּמִית בַּעַל וְנִפְלָה קַמֵּי יָבָם – האם עתה שעדיין אינה חמותה היא מעלה בדעתה כל כך שמא ימות בעלה של זו ותהיה היא כלתה ותאכל את עמלה, וָסָנְיָא לָהּ – ומחמת כן שונאת אותה כבר מעכשיו, ואינה נאמנת. אוֹ לֹא מעלה בדעתה כן, שהרי עתה אינה חמותה, ונאמנת.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה להלן (קיח:), האשה שהלכה עם בעלה וחמיה למדינת הים, **וְאָמְרָה** **מֵת בַּעְלִי וְאַחַר כָּךְ מֵת חָמִי, תִּנָּשֵׂא וְתִטּוֹל כְּתוּבָּה**, שכן נאמנת בעדותה לגבי עצמה, **וַחֲמוֹתָהּ אֲסוּרָה** להנשא על פי עדותה. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא חֲמוֹתָהּ אֲסוּרָה, לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן** – האם לא משום שאנו חוששים שמא **לֹא בַּעֲלָהּ מֵיֵת וְלֹא חָמִיהָ מֵיֵת** ועדיין היא כלתה, **וְהָא דְּקָאָמְרָה הָכִי** – ומה שאמרה שבעלה וחמיה מתו, **לְקַלְקוּלָא לַחֲמוֹתָהּ הוּא דְּקָמַיְכַּוְונָא** – לקלקל את חמותה נתכוונה. ואף שעתה אין טעם לכלה לשנוא את חמותה מחמת שמספרת גנותה לבנה, שהרי עתה בנה במדינת הים ואין אמו מצויה אצלו לספר עליה דברים רעים, מכל מקום חוששין שהכלה רוצה לקלקלה עכשיו, משום דְּקָבָרָה, שעל ידי כך לְבָתַר שַׁעֲתָא **לֹא תֵּיתֵי תְּצַטַּעֲרָן** – לאחר זמן כשיבוא בעלי, לא תבוא חמותי לצער אותי בכך שתספר לו דברים עלי. ואף שגם לאחר הקלקול היא תישאר חמותה, מכל מקום מאחר שתהא דחויה ומבוזה מחמת שנישאת לאחר באיסור שוב לא תצער אותה. הרי מוכח שאף שעכשיו אין לאשה זו סיבה לשנוא את חמותה, מכל מקום חוששין שרוצה לקלקלה מחמת צער העתיד לבוא עליה מחמותה, ואם כן אף בחמותה הבאה לאחר מכאן יש לחוש שמשקרת בעדותה כדי שלעתיד לא תהא כלתה ותאכל את עמלה.

דוחה הגמרא: **דִּילְמָא שַׁאנֵי הָתָם** – שמא שונה הדבר במשנה ההיא, לגבי כלה שהלכה עם בעלה וחמיה למדינת הים, שעל אף שעתה אין לה צער מחמותה, אינה נאמנת להעיד לה שמת חמיה, משום **דְּרָגִישׁ לָהּ צַעֲרָא** – שכבר הרגישה בצער שציערתה חמותה קודם לכן, ולכן חוששת מפני העתיד שתבוא לצערה, אבל בחמותה הבאה לאחר מכאן שעדיין לא היתה חמותה מעולם, ולא הרגישה בצערה, אינה נותנת בלבה לחשוש לעתיד, ואפשר שאינה חשודה לקלקלה, ונאמנת.

משנה

המשנה דנה בעדים המכחישים זה את זה בעדות על מיתת הבעל: **עֵד** אחד **אוֹמֵר מֵת** הבעל, **וְנָשְׂאת** האשה על פי עדותו, **וּבָא** **עֵד אֶחָד** והכחיש את העדות של הראשון, **וְאָמַר לֹא מֵת** הבעל, **הֲרֵי זוֹ לֹא תֵצֵא** מבעלה השני. **עֵד** אחד **אוֹמֵר מֵת** הבעל **וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁנְּשׂאת** על פי העד הראשון לפני שבאו השנים שאמרו לא מת, **תֵּצֵא** מבעלה השני, שהשנים נאמנים להכחיש את העד אחד. **שְׁנַיִם אוֹמְרִים מֵת, וְעֵד** אחד **אוֹמֵר לֹא מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁעדיין לֹא נְשׂאת** על פי השנים עד שבא עד אחד והכחישם, **תִּנָּשֵׂא** – מותרת להנשא, שאין עד אחד נאמן להכחיש שני עדים.

גמרא

שנינו במשנה, עד אחד אומר מת ונשאת, ובא עד אחר ואמר לא מת, הרי זו לא תצא. מדייקת הגמרא: **מַתְקֵיף לַהּ** – משמע במשנה שרק משום שכבר נשאת, אין מקבלים עדותו של שני, ולא תצא, **הָא לֹא נְשׂאת** – אבל אם עדיין לא נשאה קודם שבא העד השני, **לֹא תִּנָּשֵׂא**. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר עוּלָּא, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם** – עדותו נחשבת כעדות של שני עדים, ואף כאן כיון שבא הראשון והעיד שמת בעלה והאמינוהו חכמים והתירו על פיו את האשה, הרי עדותו כשנים, ואילו העד שבא אחריו להכחישו נחשב 'עד אחד', **וְאֵין דְּבָרָיו שֶׁל עֵד אֶחָד** נחשבים **בְּמָקוֹם** שיש **שְׁנַיִם** המכחישים אותו. ומדוע אם כן לא תנשא לכתחילה.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – אכן כך היא כוונת המשנה, **עֵד אֶחָד אוֹמֵר מֵת, וְהִתִּירוּהָ לְהִנָּשֵׂא** על פי עדותו, אף שעדיין לא נשאת, **וּבָא אֶחָד וְאָמַר לֹא מֵת, לֹא תֵּצֵא מֵהֶיתֵּירָהּ הָרִאשׁוֹן**. כלומר, מה ששנינו 'אם נשאת לא תצא' הכוונה שלא תצא מהיתירה הראשון שהתירוה בית דין על פי העד הראשון, מפני שהעד הראשון שבא להתיר נחשב כשנים, ושוב אין השני נאמן להכחישו, וכפי שאמר עולא.

שנינו במשנה: **עֵד אוֹמֵר מֵת** ושנים אומרים לא מת, אף על פי שנשאת תצא. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא דין זה פשוט הוא, **דְּאֵין דְּבָרָיו שֶׁל העד אֶחָד** שאומר מת נחשבים **בְּמָקוֹם** שיש **שְׁנַיִם** כנגדו שהכחישוהו, ומדוע הוצרכו להשמיענו דין זה. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** המשנה להשמיע דין זה אלא **בְּפָסוּלֵי עֵדוּת** – באופן ששני העדים שהכחישו את הראשון הם פסולי עדות, ובאה המשנה לחדש שאפילו פסולי עדות כגון נשים יש בכוחם לבטל את עדותו של הראשון, **וְכִדְרַבִּי נְחֶמְיָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד** לא נאמרו בו הלכות עדות, וכשם שעד אחד נאמן בה כך פסולי עדות נאמנים בה, ולפיכך **הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת** המעידים ואין עליך לבדוק אם כשרים הם או פסולים, **וְעָשׂוּ** בעדויות אלו **שְׁתֵּי נָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** – שתי נשים שבאו והכחישו עד אחר כשר, **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּאִישׁ אֶחָד** – כשני עדים כשרים שהכחישו עד אחד, כשם שאלו מבטלים עדותו של אחד, כך שתי נשים שהכחישו עד אחד מבטלות את עדותו, מחמת שהם רוב דעות והוא מיעוט, ואף אם כבר נשאת על פי עדות הראשון, תצא.

ביאור דברי המשנה ורבי נחמיה באופן אחר: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תפרש משנתנו באופן אחר, **כָּל הֵיכָא דַּאֲתָא** – שאכן בכל אופן שבא **עֵד אֶחָד כְּשֵׁר מֵעִיקָּרָא** – מתחילה, והעיד שמת הבעל והתירוה לינשא על פיו, **אזי אֲפִילּוּ** באו לאחר מכן **מֵאָה נָשִׁים** והכחישו אותו, **כְּעֵד אֶחָד דָּמְיָין** [–הם דומים], וכשם שעד אחד אינו יכול לבטל עדותו של הראשון שאמר מת, שכיון שנתקבלה עדותו הרי הוא חשוב כשנים, כך אפילו מאה נשים שאומרות לא מת אינן נאמנות להכחיש את העד הראשון שאמר מת. ועל כרחך דברי המשנה שאחד אומר מת ושנים אומרים לא מת, תצא, אינם אמורים באופן ששתי נשים מכחישות עד כשר, **אֶלָּא כְּגוֹן דַּאֲתַאי אִשָּׁה מֵעִיקָּרָא** – שמתחילה באה אשה והעידה שמת הבעל ונשאת אשתו לאחר על פיה, ובאופן זה מחדשת המשנה שאם באו אחר כך שתי נשים והעידו שלא מת הבעל, הרי הן נאמנות להכחיש את הראשונה, ואפילו אם כבר נשאת על פי העדות הראשונה תצא מבעלה. **וְתַרְצָהּ לְרַבִּי נְחֶמְיָה הָכִי** – וכך תפרש את דינו של רבי נחמיה, **רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵד אֶחָד הַלֵּךְ אַחַר רוֹב דֵּעוֹת, וְלפיכך עָשׂוּ שְׁתֵּי נָשִׁים** המכחישות **בְּאִשָּׁה אַחַת כִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** המכחישים **בְּאִישׁ אֶחָד**, ובאופן זה תצא. **אֲבָל** באופן ששְׁתֵּי נָשִׁים מכחישות **בְּאִישׁ אֶחָד** – עד אחד כשר, אין הולכים בזה אחר 'רוב דעות' אלא **כְּפַלְגָא וּפַלְגָא דָּמֵי** – הרי הם כמחצה ומחצה, כלומר דינם שוה לעד אחד נגד עד אחד, שמבואר ברישא של המשנה שכיון שהתרנו את האשה על פי הראשון לא תצא מהיתירה הראשון, שהראשון נאמן כשנים, וכמו כן שתי נשים אינן נאמנות כנגדו להכחישו, ולא תצא מהיתירה הראשון.

שנינו במשנה: **שְׁנַיִם אוֹמְרִים מֵת וכו'** ועד אומר לא מת אף על פי שלא נשאת, תנשא. מקשה הגמרא: **מַאי קָמַשְׁמַע לָן** – מה באה המשנה להשמיענו בדין זה, הרי ודאי שאין עד אחד נאמן נגד שנים. ואם תשיב ותפרש שאף בדין זה מדובר **בְּפָסוּלֵי עֵדוּת**, **וּבאו** להשמיענו **כִּדְרַבִּי נְחֶמְיָה דְּאָזִיל בָּתַר** – שהולך אחר **רוֹב דֵּעוֹת**. יקשה מה חידוש יש בזה, **חַיְינוּ הַךְ** – הרי זהו מה שכבר למדנו ברישא של המשנה, שאחד אומר מת ושנים אומרים לא מת, אף על פי שנשאת תצא, משום שהולכים אחר רוב דעות ובטלה עדות העד. מתרצת הגמרא: מהדין ששנינו ברישא אין ראיה, שכן **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר **כִּי אָזְלִינַן בָּתַר רוֹב דֵּעוֹת** – אימתי הולכים אחר רוב דעות ומקבלים דברי השנים הפסולים המכחישים את היחיד, **לְחוּמְרָא** – כאשר יוצא מכך חומרא כמו בדין הקודם במשנה שהשני פסולי עדות אומרים לא מת, והאמינום להחמיר ולהוציאה מן השני שנשאת לו. **אֲבָל לְקוּלָּא** – כאשר יוצא מכך קולא, כגון בסיפא שהשנים אומרים שמת ומותרת להנשא, **לֹא** –

המשך בעמוד רכו

שמא אין הולכים אחר רוב דעות, אלא השנים הפסולים שהעידו שמת נחשבים כעד אחד, וכיון שמכחישים עד אחר לא תנשא. קָא מַשְׁמַע לָן – לכך השמיענו התנא בסיפא שאף לקולא הולכים אחר רוב דעות ומקבלים את עדות השנים, ומתירים אותה להנשא.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בעדים המכחישים זה את זה בעדות על מיתת הבעל: שתי נשים הנשואות לאחד והרי הן צרות זו לזו, שבאו ממדינת הים, **אַחַת מהן אוֹמֶרֶת מֵת הבעל, וְאַחַת אוֹמֶרֶת לֹא מֵת, זוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת מֵת תִּנָּשֵׂא** – מותרת להנשא, **וְתִטּוֹל כְּתוּבָּתָהּ, וְזוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת לֹא מֵת לֹא תִנָּשֵׂא וְלֹא תִטּוֹל כְּתוּבָּתָהּ.** ואף עדות צרתה אינה מועלת להתירה, כיון שהיא מכחישתה, וגם משום שאין צרה נאמנת לחברתה.

אם אַחַת מהן אוֹמֶרֶת מֵת מיתה בידי שמים, **וְאַחַת מהן אוֹמֶרֶת נֶהֱרַג** בידי אדם, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הוֹאִיל וּמַכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ חֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִנָּשְׂאוּ. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְזוֹ וְזוֹ מוֹדוֹת שֶׁאֵין הבעל כַּיָּם יָנָשְׂאוּ שתיהן.**

עַד אוֹמֵר מֵת הבעל, וְקודם שהתירו את האשה להנשא, **בא עֵד אחר וְאוֹמֵר** שהבעל **לֹא מֵת,**